

A gazdaság és a kettős állampolgárság

Helyzetkép

Magyarország és a környező országok között jelentős eltérések mutatkoznak a nominális keresetekben. A havi keresetek a következőképpen alakulnak euróban:

Magyarország	500-550
Szlovákia	350-400
Horvátország	700
Románia	170-190
Szerbia	150-200
Ukrajna	100-110 (Kárpátalja 82-90)
Ausztria és Németország	2.000

A különbség vásárlóerő paritáson jóval kisebb a magyar-osztrák (kb. a fele), a magyar-román és a magyar-szerb viszonylatban és hasonló a helyzet az ukrán relációban is.

Sajtóban közzé tett közvélemény-kutatások szerint a határon túli magyarok (a továbbiakban: határon túliak), ha Magyarországon vállalnának munkát, akkor a kárpátaljaiak kb. 55 E Ft, az erdélyiek 60-65, a szlovákiaiak 70-75 E Ft havi bért „várnának el”. A kárpátaljai (hivatalos ukrán árfolyamon számítva) havi átlagbér például nem éri el a 20 ezer forintot.

A hivatalosan Magyarországon dolgozó határon túliak számát 20 ezerre becsülik, akiknek legalább háromnegyede erdélyi, ezer fölött van a kárpátaljaiak és a felvidékiek száma. E mellett legkevesebb 70-80 ezerre teszik az informálisan munkát vállaló határon túliak számát.

A határon túli potenciális munkaerő-kínálat

Kétmillióra becsülhető a határon túli közösségek (Erdély, Vajdaság, Kárpátalja) lélekszáma, ahonnan jelentős számú munkavállaló kelhet útra. Közülük legfeljebb egy millióan lehetnek munkavállalási korban.

Szlovákia Magyarországgal együtt uniós tagország, egymással szemben nem alkalmaznak munkavállalási korlátozásokat. A határmenti területeken hosszú időre nyúlik vissza a kölcsönös ingázás, a munkavállalás mindkét oldalon várhatóan folytatódni fog.

A nemzetközi migráció tapasztalatai azt mutatják, hogy általában a fiatalabb korosztályok indulnak el, az idősebbek nagyon ragaszkodnak megszokott környezetükhöz, vagyontárgyaikhoz, ingatlanjukhoz.

A munkavállalási korúakon belül a potenciálisan külföldi munkát vállalók aránya 25-30%-ra (250-300 ezerre) rúghat.

A lehetséges arányt sokféle információ alapján becsültük meg, amelyek között természetesen sok egyedi, érzelmi töltésű is van. Riportok, filmek, sajtó-megnyilvánulások, jelentések, elemzések (Határon Túli Magyarok Hivatala, különféle szervezetek honlapjai) alapján nem látszik reálisnak, hogy egy millió – vagy a közülük magyar igazolvánnyal rendelkezők – felkerekednek, hogy boldoguljanak.

70-80 ezer illegális és 20 ezer legális munkavállaló figyelembevételével a határon túli 250-300 ezer potenciális munkavállaló 35-40%-a már most Magyarországon dolgozik.

A 250-300 ezer potenciális munkavállalóból az első 2 évben 20-20 ezer új munkavállaló léphet be, a maximum elérése hosszú évekbe telhet.

A családtagok, főleg az idősebbek (nyugdíjasok) áttelepülése két éven belül nem valószínűsíthető, tehát addig nyugdíjkiadással sem kell számolni, ami ukrán és román relációban lényeges tétel lehet. A későbbiekben várhatóan a magyarországi átlagnál alacsonyabb lesz az áttelepülőkön belül az idős korosztályok aránya.

Egyelőre minden jel arra mutat, hogy a család idősebb tagjai fogják legkésőbb követni munkavállaló családtagjukat, ha egyáltalán át akarnak települni.

A 800 ezer magyar igazolvánnyal rendelkező közül kb. 300-350 ezer lehet a nyugdíjas. Róluk nem lehet tudni, hogy családban vagy egyedül élnek, pedig ez határozza meg áttelepülésük realitását.

10-15 év alatt több mint 100 ezer család települhet át. Az idősebb korosztály nehezen mozdulása és a családonként egynél több gyermek valószínűsítése alapján a családok összetételére 1-1-1-1,2 – százalékban 24-24-24-28 – megoszlást feltételezünk (szülők: 2, időskorú: 1, gyermek: 1,2).

Gyakorlatilag biztosra vehető, hogy a határon túliak között elvétve akad olyan, aki úgy döntene a betelepedés mellett, hogy nem tud elhelyezkedni.

Az áttelepülők lehetséges számát valószínűleg sokkal jobban meg tudnák becsülni a határon túli magyar szervezetek, mint a hazai kormányzati szervek. Ebben a munkában igénybe lehetne venni, pl. a területi kereskedelmi és iparkamarákat is, amelyek jól hasznosíthatnák a szomszédos országokkal kialakult kamarai és egyéb kapcsolatrendszerüket.

Kettős állampolgárság és munkavállalás

Kettős állampolgárság birtokában a határon túliak jelentősebb megkötöttségek nélkül vállalkozhatnak munkát Magyarországon

A kedvezménytörvény alapján jelenleg akkor kaphatnak munkát, ha a munkáltató igazolja, hogy nincs hazai munkavállaló az adott munkahely betöltésére. Ráadásul a procedúrát időről időre újra le kell folytatni. Alapvetően tehát olyan területeken folyik legális munkavégzés, ahol az adott bérek mellett nem található kellő szakképzettségű hazai munkavállaló.

Hármas hatás a foglalkoztatásban

A feketemunka legalizálása

A jelenleg illegálisan munkát vállalók esetében az a perdöntő, hogy munkaadójuk számára megérje legalább minimálbéren bejelenteni őket. Feltételezhető, hogy az összes feketemunkás 30-50%-ánál (20-40 ezer fő) minimálbéren legalizálnák a foglalkoztatást. Ez számottevő többletbevételt jelentene az államnak.

Munkavállalás Magyarországon

A hazai munkavállalók helyébe ingázók, betelepülők lépnek vagy új munkahelyet töltenek be.

A határmenti nagyobb városokban és a fővárosban jelentős – több tízezer fős – munkaerő-kínálatra lehet számítani, amelynek jó részét valószínűleg fel tudja szívni a munkaerő-piac.

Az internetes keresőkön például igen nagy számban találhatók a terület megjelölésével feladott állásajánlatok. Elemzők szerint az egészségügyben folyamatosan próbálkoznak, hogy a betöltetlen álláshelyekre határon túlról szerezzenek munkaerőt.

Kárpátalján és a Vajdaságban a határhoz közel lakók akár naponta átjárhatnak.

A keleti határ mentén továbbra is fontos lesz az olcsó napi ingázás, amelyre épülve egyes tevékenységek megmaradhatnak, sőt meg is erősödhetnek (például a Tiszántúlon a munkaigényes mezőgazdasági kultúrák, kisipar).

Délen korlátot jelenthet, hogy a szomszédos magyarországi megyék, városok fejlettsége, munkaerő vonzása viszonylag csekély. A Partiumban élő nagy számú magyar közösség mellett Erdély belső részéből legfeljebb csak heti ingázással lehet munkát vállalni az anyaországban.

A betelepülő munkavállalóknál 2-3 éven belül a családtagokkal és a nekik járó juttatásokkal is számolni kell.

A betelepülőknél valószínűsíthető, hogy előbb a család munkavállaló tagjai stabilizálják magyarországi helyzetüket (munkahely, anyagi tartalékok, lakás) és a többiek később követik őket. A mozgások és a hatások egyaránt elhúzódva jelentkeznek, a folyamat időintervalluma csak igen nagy bizonytalansággal jelezhető előre.

A jelentős magyar kisebbségek lakta országok helyzete rendkívül eltérő, ami nagymértékben befolyásolhatja a munkavállalás formáját és nagyságrendjét. Szlovákiából gyakorlatilag csak napi ingázókra, Kárpátaljáról relatíve több, a Vajdaságból relatíve kevesebb napi ingázóra és betelepülőre lehet számítani. Végleges áttelepülők a kárpátaljaiak lesznek, akik a jelenlegi állapot szerint nem lehetnek kettős állampolgárok. A potenciális munkavállalók zöme a romániai, főleg az erdélyi magyarok közül kerülhet ki, akik tartós ingázók vagy be/áttelepülők lehetnek.

Mindenképpen figyelemmel kell lenni arra, hogy olyan döntésekről van szó, amelyeknél az anyagiak nem játszanak kizárólagos szerepet. Egyáltalán nem biztos, hogy a napi vagy a tartós ingázóból áttelepülő lesz, ahogyan az sem, hogy a betelepülőből családjával együtt áttelepült lesz. Nem biztos, hogy a jövedelmek ellensúlyozni tudják a szülőföld, az emberi és baráti kapcsolatok, a mikroközösség nyújtotta segítség és törődés hiányát. Nem kevesen lesznek, akik néhány év után visszatérnek szülőföldjükre és megtakarításaikat gyermekeik tanulmányaira fordítják Magyarországon vagy máshol.

A szomszédos országok helyzete is változik. A ma elhagyni kívánt területek a nem túl távoli jövőben fellendülésnek indulhatnak és máris nem lesz olyan vonzó a külföldi munkavállalás, illetve a külföldi munka folytatása.

Munkavállalás a fejlettebb EU országokban

A magyar állampolgársággal együtt járhat az EU állampolgárság is. Ha ez így lesz (az EU nem vétőzza meg), akkor várhatóan sokan az EU országok felé veszik az irányt.

Ez egyértelműen előnyös lehet a szerb és az ukrán állampolgárok, néhány évig pedig a romániai állampolgárok számára is. A folyamat a magyar gazdaságra nézve semleges hatású.

Ebben a körben a későbbiekben bejöhet a „Nyugatról Magyarországra” mozgás. Az otthoninál magasabb keresetből nem csupán eltartani tudják az otthonélőket, de megtakarítani is tudnak. A megtakarításokból Magyarországon már lehetne egzisztenciát teremteni, nem kizárt, hogy 5-10 év múlva ide és nem Ausztriába vagy Németországba viszik át a rokonokat.

Költségvetési hatások –negatív vagy pozitív egyenleg

A hatásvizsgálatok csak nagy bizonytalansággal végezhetők el. Az ingázók, a be-, illetve áttelepülők számát meg lehet becsülni, a költségvetési bevételek a létszám függvényében viszonylag jól közelíthetők. Azonban a kiadásoknál egyelőre csak a ma ismert juttatásokból, mértékekből lehet kiindulni, konkrét elemzések a későbbiekben kialakítandó szabályozás ismeretében végezhetők el.

A költségvetési kiadások alakulását e két tényező mellett talán még jelentősebben befolyásolja a határon túliak munkavállalásának típusa. A munkavállalók közül az áttelepülni szándékozók – amint tehetik – hozzák a családjukat is. Ők lesznek azok, akik a családi és egyéb juttatások széles körét fogják igénybe venni. A naponként, hetenként vagy havonként ingázók nyilvánvalóan nem fognak lakást vásárolni – és valószínűleg ők lesznek többségben.

Áttelepülési roham helyett szociális és egyéb juttatások, ellátások, járadékok formájában időben eloszló, lassan és fokozatosan növekvő terhelésre lehet számítani. A terhelést az ingázó és az áttelepülő munkavállalók által fizetett adók és járulékok, illetékek stb. azonban bőségesen ellensúlyozzák.

Másfél évtizedre készített **számításaink szerint az államháztartás számára a folyamat minden évben jelentős pozitív szaldóval fog zárni. A szaldó a 10. évig növekszik, majd 58 Mrd Ft körül stabilizálódik.**

Feltételezett gazdasági hatások

1. Több, várhatóan egymást pozitívan erősítő folyamat kibontakozására lehet számítani – élénkülés a mikro- és makroközösségek szintjén a munkahelyteremtés, a munkamorál javulása stb. segítségével.

A több tízezres friss munkaerő a vállalkozások széles körében új piaci helyzetet teremthet. A friss munkaerő önmagában is hozzájárul a munkahelyteremtéshez, néhány év alatt több tízezres nagyságrendben sem elképzelhetetlen új munkahelyek létrejötte, ahol ingázók, le/áttelepülők dolgoznának – és nem elbocsátásokkal teremtenének helyet számukra.

Könnyen lehet, hogy ebben a multinacionális cégek lesznek az élenjárók. Említésre méltó, hogy több külföldi cég is foglalkoztat szlovákiai magyarokat (Suzuki – Esztergom, Philips – Győr, Nokia – Komárom).

A Suzuki esztergomi gyárában dolgozó mintegy 1.700 munkavállalóból körülbelül 300 szlovák. Egyre nehezebb magyar munkaerőt találni, míg Szlovákiából folyamatos az utánpótlás. Próbálnak munkaerőt toborozni a nagyobb munkanélküliséggel sújtott kelet-magyarországi régiókból, de annak ellenére nem nagy a magyarok mobilitási kedve, hogy a Suzuki szállást biztosít dolgozóinak. A cégnek egyébként további munkaerőre is szüksége lesz a közeljövőben, hiszen 2005-2006-ban már csak 2.000 fölötti létszám tudja fedezni a tervezett éves 200 ezres kapacitást. A Philips Kft. Components Győr a gyár indulása, 1997 óta naponta szállítja munkásai nagy részét a környékbeli településekről. A 4.400 alkalmazott 70 százaléka "bejáró", közülük nyolcszáz Szlovákiából járnak át naponta.

A Nokia több mint 50 millió eurós beruházással tovább bővíti komáromi telefongyárát. A Nokia Komáromban jelenleg mintegy 2.000 embert foglalkoztat, ám a bővítés révén még az idén tavasszal újabb 500 embert vesz fel. Ha nem sikerül Magyarországon elegendő munkást felvenniük, akkor a szomszédos Szlovákiában is megpróbálkoznak.

A csatlakozás óta Szlovákiából több mint ötezren érkeztek; ők nagyjából Komárom-Esztergom, illetve Győr-Moson-Sopron megyében a **szlovák-magyar** határhoz közel vállalnak munkát. A **szlovák** munkavállalókat

elsősorban a Suzuki, a **Nokia**, az Audi és a Philips foglalkoztatja olyan munkakörökben, amelyekben hiány van Magyarországon.”

2. A határon túli munkavállalók magyarországi fogyasztásából költségvetési adóbevételi többlet származik, a többletfogyasztás többlettermelést involvál, méghozzá a munkavállalás bővülésének arányában.

Az ingatlanpiacot megélénkítheti, ha az áttelepülők egy része (10%-a) lakást vásárol. A lakásvásárlás után a munkavállalót megilleti a 600 E Ft/lakás állami támogatás, amely 100 ezer áttelepülő esetén 6 Mrd Ft-ot tesz ki. A költségvetés szempontjából a művelet némi időbeli eltolódással 0-szaldós lesz.

Az eladásból származó bevételek egy része az új építésű lakások piacán jelenik meg, ahol áfát kell fizetni (2004-től már a telekhányad után is), az illetéket pedig minden esetben le kell róni.

Példa egy lakásra számítva

Feltételezések: a lakások országos átlagára 6 M Ft
a lakáseladók 30%-a áfa-köteles új építésű lakást vásárol,
az áfa alapja ($6 \text{ M Ft} \times 0,3$) = 1,8 M Ft,
a lakásvásárlási illeték 4%.

Megnevezés	Állami kiadás, E Ft	Állami bevétel, E Ft
Támogatás	– 600	
Illeték		240
Áfa		360
Együtt	– 600	600

3. 5-10 éves távlatban valószínűsíthető a jelenlegi nagyarányú **bérkülönbségek** mérséklődése.

Romániában a Partium helyzete a nyugati tőke fogadása szempontjából – eltérő struktúrában, a könnyűipar dominanciájával – hasonló, mint Nyugat-Magyarorszáé. A tőkebefektetések eredményeként várhatóan emelkednek a helyi, később az országos bérek is, erősödik a mélyen alulértékelt valuta. Szerbia esetében a politikai kockázatok miatt a tőke érdeklődése még gyenge. Ukrajnában még 10 év múlva is jelentős lehet a bérek elmaradása – a befektetőket riasztja a maffia, a feketegazdaság.

4. A **külföldi működőtőke** – elsősorban a határok mentén – könnyebben szerezhet szakképzett munkaerőt napi ingázattal. Ez eddig kieső területeket is vonzóvá tehet a külföldi befektetők számára (például Tiszántúl), minthogy a kedvezőbb infrastrukturális, kulturális stb. adottságok miatt vonzóbb lehet a magyarországi cégalapítás.

Románia EU tagságával ezzel ellentétes hatás is jelentkezhet: a befektető jóval olcsóbban – ma harmadáért, később talán a feléért – kaphat munkaerőt a határ másik oldalán.

Rezümé

Néhány éves távlatban a határon túliak erőteljesebben meginduló munkavállaló csapata bevételben is jelentős összeget hozhat a magyar költségvetésnek. Az ottmaradók számára a hatások többségükben kedvezőtlenek – a népesség tovább öregszik, a magyar lakosság aránya csökken.

A magyar gazdaság a nyugat-európaihoz hasonlóan egyre inkább munkaerő importra szorul az alacsony népszaporulat miatt. Elsősorban a nyelvi problémák miatt lényegesen kedvezőbb lenne, ha a határon túliak vállalnának munkát Magyarországon.

Budapest, 2004. november 19.